

Προεκλογική εκστρατεία, Meet-and-Greet Events, Παροχές και Πολιτικό Κύρος σ' ένα παράδειγμα από την Κλασική Αθήνα

ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΧΑΜΟΥΖΑ *

Στις προεκλογικές περιόδους ανέκαθεν κρίνονταν πολλά. Συμμεριζόμαστε την άποψη ότι δεν επαναλαμβάνεται η ιστορία, ο άνθρωπος με το πολιτικό του DNA είναι η απόλυτη τιμή. Από παλιά έτσι γινόταν και θα γίνεται. Ο ιστορικός Πλούταρχος γεννημένος το 46 μ.Χ., πασίγνωστος διαχρονικά-μεταξύ άλλων και για το το έργο του «Βίοι Παράλληλοι»-, από το Βυζάντιο και την Αναγέννηση μέχρι τη σύγχρονη εποχή, μάς δίνει ένα παράδειγμα αισθητικής επιλογών και συμπεριφοράς αναφορικά με την πολιτική επικοινωνιακή τακτική του Περικλή¹, του εξέχοντος Αθηναίου πολιτικού, στρατηγού και ρήτορα με κύρος και πειθώ, που κρίνεται ότι εδώ και σήμερα μπορεί να αντιπαραβληθεί με τις προσωπικότητες που διεκδικούν την ψήφο των πολιτών.

Ο Περικλής συγκεκριμένα, όταν πήρε την απόφαση να εμπλακεί ενεργά στα κοινά της Αθήνας, παρόλο που καταγόταν από αριστοκρατική γενιά, προτίμησε να αλλάξει όσα συνήθιζε να κάνει στην προσωπική του σφαίρα και ζωή: κυκλοφορούσε μόνο σε μια διαδρομή, δηλαδή από την αγορά προς το βουλευτήριο. Απέριπτε κάθε κοινωνική πρόσκληση για δείπνα και απέφευγε γενικά τις κοινωνικές σχέσεις. Προτιμούσε να είναι όχι απρόσιτος, αλλά προτίμησε να ταχτεί όχι με τους πλούσιους και λίγους παρά με τους πολλούς και φτωχούς, αντίθετα από το χαρακτήρα του που ήταν κάθε άλλο παρά δημοκρατικός². Μάλιστα καθ'όλη τη μακροχρόνια διάρκεια του πολιτικού βίου του, παραστάθηκε κατά δική του εξαίρεση σ' ένα γάμο συγγενικού του προσώπου, απ' όπου και αποχώρησε αμέσως τη στιγμή έναρξης της οίνοποσίας και των προπόσεων... Και φρονεί εδώ ο Πλούταρχος ότι τέτοιες συναναστροφές δρουν μειωτικά στο κύρος του πολιτικού προσώπου, αλλά παράλληλα στο πλαίσιο του φιλικού κλίματος που αναπτύσσει κανείς μ' αυτές δεν είναι εύκολο να διατηρήσει το προφίλ του σοβαρού και μετρημένου, κοντολογίς του έχοντος κύρους πολιτικού³. Ωστόσο, συνεχίζει ο Πλούταρχος, η πραγματική αρετή φαίνεται όσο εκδηλώνεται περισσότερο στις κοινωνικές σχέσεις και συναναστροφές. Άλλωστε, δεν υπάρχει τίποτα περισσότερο αξιοθαύμαστο για τους ενάρετους ανθρώπους και πολιτικούς, όσο ο καθημερινός τρόπος συμπεριφοράς τους προς τα οικεία και φιλικά τους πρόσωπα.

Επίσης ο Περικλής δεν ερχόταν συχνά με τον λαό σε διά ζώσης πολιτική διάδραση, δεν έκανε δηλώσεις περί παντός θέματος ούτε εμφανιζόταν ενώπιον του πλήθους παρά μόνο σπανιότατα και συχνότερα διά της τεθλασμένης, καθώς φρόντιζε να παρέχει εξουσιοδότηση αντιπροσώπευσης σε πρόσωπα του στενού πολιτικού του περιβάλλοντος και συνεργάτες του. Επιδίωκε δηλαδή να δημιουργεί και να διατηρεί το «μυθικό» του πολιτικό προφίλ και να παίρνει πολλά likes καταγεγραμμένος με θετικό πρόσημο στην κοινή πολιτική συνείδηση. Αξιοσημείωτη αντίστοιχα είναι η επικοινωνιακή τακτική του Κίμωνα, αντιπάλου του Περικλή, απέναντι στο εκλογικό σώμα. Η «ρουσφετολογική» τακτική του πλούσιου Κίμωνα περιλάμβανε⁴ καθημερινό δείπνο για φτωχούς, δωρεάν ρούχα για ηλικιωμένους και εξασφάλιση άνετης

¹ Βλ. Συρόπουλος, Σ., (36 επ.), «Το Παρελθόν ως Πολιτικό Δεδομένο», Gutenberg (2018)

² Πλούτ. Περικλής 7.3: «ἀντι τῶν πλουσίων καὶ ὀλίγων τὰ τῶν πολλῶν καὶ πενήτων ἐλόμενος παρὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἤκιστα δημοτικὴν οὖσαν».

³ Στο ίδιο ως άνω 7.6: «δειναὶ γὰρ αἱ φιλοφροσύναι παντὸς ὄγκου περιγενέσθαι, καὶ δυσφύλακτον ἐν συνηθείᾳ τὸ πρὸς δόξαν σεμνὸν ἔστι»

⁴ ό.π. 9.2. : «ὕπεποιετο τὸν δῆμον, ἐλαττούμενος δὲ πλούτῳ καὶ χρήμασιν, ἀφ' ὧν ἐκεῖνος ἀνελάμβανε τοὺς πένητας, δεῖπνόν τε καθ' ἡμέραν τῷ δεομένῳ παρέχων Ἀθηναίων καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἀμφιεννύων, τῶν τε χωρίων τοὺς φραγμοὺς ἀφαιρῶν ὅπως ὀπωρίζωσιν οἱ βουλόμενοι»

πρόσβασης -με αφαίρεση μάλιστα του φράκτη- στα κτήματά του για να συλλέγουν ελεύθερα τους καρπούς οι πολιτικοί αναξιοπαθούντες υποστηρικτές του.

Επιθυμώντας ο Περικλής να ανταποκριθεί ενάντια στις παροχές αυτές του πολιτικού του αντιπάλου *καταδημαγωγούμενος τρέπεται πρὸς τὴν τῶν δημοσίων διανομήν...* Λέγεται ότι έτσι καθιέρωσε τα θεωρικά, τη γνωστή επιχορήγηση προς τους άπορους πολίτες, που αντί να καταβάλλουν εισιτήριο λάμβαναν επίδομα παρακολούθησης θεατρικής παράστασης από το δημόσιο ταμείο, αλλά και άλλες παροχές με τις οποίες⁵ εξασφάλισε την υποστήριξη του εκλογικού σώματος. Μετά κατηγορήσε τον Κίμωνα ως φίλο της Σπάρτης και μαζί ως εχθρό της δημοκρατίας και πέτυχε τον εξοστρακισμό του, παρόλη την οικογενειακή του καταγωγή, παρόλο που είχε νικήσει υπέρλαμπρες νίκες και είχε γεμίσει την Αθήνα με χρήμα και λάφυρα. *Τοσοῦτον ἦν τὸ κράτος ἐν τῷ δήμῳ τοῦ Περικλέους:* τόσο μεγάλη ήταν η κυριαρχία του Περικλή πάνω στον λαό. Αξίζει εδώ η μνεία του Πλουτάρχου σχετικά με τις δαπάνες του Περικλή όταν τον κατηγορήσαν ότι σπαταλά το δημόσιο χρήμα. Ο Περικλής στην Εκκλησία του Δήμου απευθυνόμενος στους πολίτες τους ρώτησε αν κρίνουν ότι έχει ξοδέψει πολλά. Όταν διά βοής του απάντησαν «πάμπολλα», αυτός είπε: ωραία, θα αναλάβω εγώ προσωπικά τα έξοδα, αλλά πάνω στα έργα και τα μνημεία θα γράψω μόνο το δικό μου όνομα». Οι Αθηναίοι τότε είτε επειδή θαύμασαν τη μεγαλοφροσύνη του είτε επειδή ένιωσαν ως εσωτερική ηθική τους ανάγκη να έχουν μερίδιο στη δόξα των έργων, άρχισαν με κραυγές να τον παρακαλούν να ξοδεύει δημόσιο χρήμα και να μη λυπάται καθόλου τις δαπάνες. (πρβλ. «Τσοβόλα δώστα όλα»). Τελικά ο Περικλής κατόρθωσε έτσι να διαλύσει *τὴν ἀντιτεταγμένην ἑταιρείαν*, δηλαδή τον αντίπαλο πολιτικό κομματικό σχηματισμό!

Στη σύγχρονη εποχή σε κάθε δημοκρατία δυτικού τύπου πριν τις εκλογές είναι δεδομένο ότι πραγματοποιείται ένας προεκλογικός αγώνας. Εκεί γίνονται οι εξαγγελίες, παρουσιάζεται το πρόγραμμα. Τώρα πλέον η πορεία κάθε προσώπου που πολιτεύεται είναι οπωσδήποτε εξαρτημένη από την κοινωνική δικτύωση. Η ανεξέλεγκτη εμβέλεια της στην καθ' ημέραν πολιτική και κοινωνική ζωή πράγματι φέρνει πιο κοντά τους ψηφοφόρους με τους υποψηφίους. Η ταχύτητά της δικτύωσης αυτής είναι ασύλληπτη, γι' αυτό και δεν μένουν έτσι ικανά περιθώρια χρόνου για να σκεφτεί κριτικά ο πολίτης, ώστε να εκτιμήσει το προσοντολόγιο και την όλη διαδρομή των επίδοξων πολιτικών. Με τις ταχύτητες διάδοσης των δηλώσεων και την πληθώρα των ειδήσεων -και δη των ψευδών (fake news)- μπορεί να αποδυναμώνεται η ισηγορία, ενώ *τις αγορεύειν βούλεται* περιορίζεται σε "likes" και σε στερεοτυπικές μορφές αντιδράσεων εξαντλημένες σε emoticons, gifs και stickers. Θα μπορούσε μάλιστα να ειπωθεί ότι το κύρος του πολιτικού ή του πολιτευόμενου προσώπου πράγματι έτσι «αποχρωματίζεται» γιατί η ηλεκτρονική πραγματικότητα αναδεικνύεται και αντιμετωπίζεται αυτόματα όχι μόνο ως πεδίο μέσων ανάπτυξης επικοινωνίας και συμπεριφοράς, αλλά και ως επικυρίαρχος στον αγώνα επιβολής των συστημάτων και του λογισμικού της με αντίπαλο τη βιολογική -φυσική δημόσια ζωή. Η αμεσότητα περιέλευση των βραχυτάτων μνημάτων και τηλεγραφικών συνθημάτων στους αποδέκτες ψηφοφόρους, έτσι όπως πάσχει προφανή αοριστία το περιεχόμενό τους, ενισχύει το ευερέθιστο και το ενθουσιώδες του πολιτικού ασυνειδήτου μέσα σε πόλεμο αντιθέσεων (εμείς-αυτοί) και εγείρει διαρκώς ζητήματα έρευνας και ερμηνείας.

Ο πολιτευόμενος άνθρωπος είναι πλέον «παντού μαζί μας», εμφανίζεται σχεδόν όπως «*Ο βασιλιάς της Ασίνης*» του Σεφέρη και σ' όλη του τη μεγαλοπρέπεια. Ο πολίτης και ψηφοφόρος έχει απομυθοποιήσει τώρα πια το πολιτικό πρόσωπο, γιατί άνετα έχει πρόσβαση στην ηλεκτρονική σελίδα του, μπορεί να το επαινέσει και να το εξυψώσει, αλλά και να το εξυβρίσει, να το χλευάσει, να το «διαγράψει από φίλο». Ο πολίτης και ψηφοφόρος διαθέτει ακράτως και ακρίτως ελεύθερο βήμα να μιλήσει. Δεν χρειάζεται στήλη σε εφημερίδα ή περιοδικό, δεν έχει ανάγκη από δίκτυο γνωριμιών για να εμφανιστεί στην τηλεόραση. Τώρα πλέον τον πρώτο λόγο προεκλογικά έχει το κατ'επιλογή (on demand) θέαμα και ακρόαμα, η νομικά κατοχυρωμένη αυτονομία του πράττοντος που δεν ελαύνεται από φόβο ή δισταγμό. Ωστόσο ο σημερινός

⁵ ό.π. 9.3: «καὶ ταχὺ θεωρικοῖς καὶ δικαστικοῖς λήμμασιν ἄλλαις τε μισθοφοραῖς καὶ χορηγίαις συνδεκάσας τὸ πλῆθος»...

πολιτικός δεν έχει σταματήσει να επικοινωνεί με τους πολίτες με ζωντανή επαφή και διά χειραψίας με το κοινό στην αγορά, στον δρόμο. Εξακολουθεί να παρίσταται και να νομιμοποιεί κάθε κοινωνική σύναξη και εκδήλωση για να συλλάβει η κοινωνία το νόημα και την αξία αυτής της συμμετοχής του στα κοινά, άσχετα αν είναι πρόσφορη ή μη. Και οπωσδήποτε, αν επιθυμεί, μπορεί να επιχορηγεί με ή χωρίς θεωρικά τους ψηφοφόρους και να προωθεί την ατζέντα του στοχευμένα. Δημοσκοπήσεις, κινητά τηλέφωνα, ads στο Youtube ή και αρνητική διαφήμιση, όλα επιστρατεύονται (ενδ. ο παλαιότερος Ν. 3603/2007). «Ο ιδανικότερος όπαδός (κόμματος ή προϊόντος) είναι ο μικρονοϊκός, ο παγιωμένα άβουλος, ο καταληκτικά κρετίνος...Οι εύφυεις πολιτικοί χρειάζονται σήμερα μικρονοϊκούς ψηφοφόρους. Όμως οι μικρονοϊκοί ψηφοφόροι δεν χρειάζονται άπαραιτήτως εύφυεις πολιτικούς». Η ρήση αυτή του Χ. Γιανναρά⁶ (2003, δρα επιρρωτικά στα συμπεράσματα που αβίαστα εξάγονται εδώ. Το βέβαιο είναι πως η ορθοπραξία στο δικαιοπολιτικό σύστημα της ουσιαστικής δημοκρατίας ερείδεται στην πραότητα, τη δικαιοσύνη και τη μετριοπάθεια, όχι στις υπερβασίες και την αναμόχλευση των παθών. Ο πολιτικός νους του πολιτευομένου οφείλει να σκέπτεται όχι πώς να θυσιάσει στον βωμό της σκοπιμότητας την αλήθεια και το εφικτό, αλλά πώς να γίνει πειστικός χωρίς να χάνει το κύρος του, αποτελεσματικός χωρίς να επιλέγει την ατραπό του λαϊκισμού και της δημαγωγίας υποτιμώντας το εκλογικό σώμα. Να είναι Ηγέτης, δηλαδή!

** Νομικού, Υπ. διδάκτορα του Πανεπιστημίου Αιγαίου*

⁶ Γιανναράς, Χ., (σελ. 6, 7) «Η λογική αρχίζει με τὸν ἔρωτα», ΙΚΑΡΟΣ (2003)